

Kunnskapsdepartementet

Dato 22.06.2015

Høringsinnspill til NOU 2015:2 Å høre til – virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø

Røde Kors takker for muligheten til å avgi høringssvar til Djupedalsutvalgets utredning, «Å høre til». Røde Kors er en sentral aktør på oppvekstfeltet i Norge. Med om lag 380 lokalforeninger, og som organisator av en rekke oppvekstaktiviteter for og med barn og unge, treffer våre frivillige daglig representanter fra målgruppen i hele landet, som er utsatt for utestenging og mobbing. Gjennom våre møter med barn og ungdom vet vi at det å ha et sted å høre til også på fritiden, er forebyggende og kan være med og bidra til å løse konflikter og stoppe mobbing som foregår på skolen. Våre innspill til NOUen baserer seg på våre erfaringer fra disse møtene.

Høringsuttalelsene er organisert i tråd med utvalgets samlede liste over tiltak i kapittel 1.6, med henvisning til kapittel. Vi vil først komme med noen generelle kommentarer til NOU 2015:2.

Innspill til NOU som helhet

Det er mye som konstituerer et godt skolemiljø. Blant annet vet vi at skoler med mye fysisk aktivitet, rapporterer om et bedre skolemiljø. Forskning viser en positiv sammenheng mellom fysisk og psykisk helse. Røde Kors savner konkrete tiltak knyttet til fysisk aktivitet i skolen. Her kan frivilligheten bidra, for eksempel ved at idretten og friluftsliv i større grad inviteres inn i skolen.

NOUen spesifiserer også få tiltak om hvordan skolen og samfunnet kan involvere unge bedre. Forandringsfabrikken og flere andre aktører har gitt viktige og gode tilbakemeldinger om hvordan barn og unge kan involveres bedre i tiltak og aktiviteter som skaper følelse av mestring, inkludering og tillit.

En av de store utfordringene rundt mobbing og ekskludering er digital mobbing som foregår mer skjult for foreldre og lærere. Røde Kors støtter i den forbindelse Medietilsynets høringssvar som legger særlig vekt på følgende punkter:

- Støtte til forslag om at IKT-senteret bør få utvidet mandat til å jobbe med digital dømmekraft og dubestemmer, og samarbeid som nøkkelen til suksess i et slikt arbeid
- Viktigheten av foreldrerollen i opplysningsarbeidet mot barn og unge
- Støtte til forslag om Barneombudet som instans for henvendelser om mobberelaterte saker
- Kunnskap om hvor barn og unge henvender seg

Tilbakemeldinger sortert etter kapittel:

Kapittel 12. Fra menneskerettigheter til praksis

Røde Kors støtter utvalgets forslag i kapittel 12 om at Barnekonvensjonen må implementeres bedre innenfor utdanningssektoren. Utvalget har valgt å sette søkelys på prinsippene om *barnets beste* og *barns rett til å bli hørt*, som et av de styrende perspektivene. Dette er vi særdeles positive til. Med disse prinsippene til grunn, gis barn og unge økt mulighet til selv å påvirke sitt psykososiale miljø, noe som igjen har mye å si for barnets opplevelse av selvverd.

Kapittel 13. Arbeid med å fremme et trygt skolemiljø og forebygge krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering

Forslag knyttet til skolekultur:

- *Det må utarbeides et nytt inkluderingsbegrep for en mangfoldig skole*
 - Røde Kors støtter dette, og vil gjerne påpeke at det her bør presiseres at elevene selv får spille en aktiv rolle i å definere hva begrepet skal innebefatte.
- *Et normkritisk perspektiv må innarbeides i lærerutdanningene, rektorutdanningen, og i etter- og videreutdanning av lærere.*
- *Normkritikk bør innarbeides i relevante læreplaner for fag, og det bør utvikles undervisningsopplegg om normkritikk for elever.*
 - Gjennom Røde Kors Ungdoms Seksualopplysning har våre frivillige førstehånds erfaring med antidiskriminerende undervisning for elever på ungdomstrinnet og i den videregående skolen (13-19 år). Vi støtter oss i stor grad på et normkritisk perspektiv i øvelsene som inngår i vår seksualopplysning. Et viktig fokusområde er nettopp å kjenne igjen og forebygge seksuelle krenkelser, trakassering og digital mobbing.
 - Viktigheten av normkritiske perspektiver i lærer- og rektorutdanninger, etter- og videreutdanningstilbud, samt som en integrert del av relevante læreplanverk, blir i denne høringsrunden også spilt inn gjennom Nasjonalt nettverk for seksualundervisning, som Røde Kors Ungdom koordinerer.
- *Departementet bør se på ordningen for å gi støtte til organisasjoner som tilbyr kompetanseheving til skoler om trakassering, slik at støtten blir mer forutsigbar.*
 - Gjennom aktiviteten Gatemebling samarbeider Røde Kors med Utdanningsetaten og Trygg Læring om forebyggende konfliktarbeid mellom skolearenaen og fritidsarenaer, både mht. kapasitetsbygging blant skoleansatte, og forebygging blant ungdom. I en del tilfeller har skolene selv kapasitet og kompetanse i forebyggende konfliktarbeid med ungdom (ungdoms- og videregående skoler), men mange skoler har ennå ikke dette tilbudet. I 15 av landets byer, der Gatemebling er etablert

(inklusive Oslo, Bergen og Tromsø), tilbyr Røde Kors opplæring av lærere og sosialarbeidere i denne typen metodikk, som et supplement til skolenes eget arbeid. Dette krever ressurser til opplæring, og en forutsigbar støtteordning vil være til stor hjelp i Røde Kors sitt kompetansebyggende arbeid. Røde Kors skal ikke overta det offentliges oppgaver, men er et supplement når skolene selv ikke har kapasitet. I tillegg er Røde Kors som nøytral, frivillig, og humanitær aktør egnet som tilrettelegger i konflikthåndtering med og for ungdom, i samarbeid med skolene. Røde Kors har kompetanse og nettverk, men mangler kapasitet til å gjøre noe som monner. En fast og forutsigbar overføring knyttet til en stilling som kan sikre en systematisk satsning på kompetansebygging og koordinering mellom skoleverket og Røde Kors som frivillig aktør, vil kunne sikre og styrke denne positive utviklingen.

Forslag knyttet til elevene på skolen:

I forslagene som er knyttet til elevene på skolen savner Røde Kors konkrete tiltak der elevenes stemme om hva som fungerer i større grad blir hørt. Hvordan kan også elevene ansvarliggjøres for å skape et godt skolemiljø, og i større grad ses som en del av løsningen. Elev-elev-relasjoner nevnes bl.a. i avsnitt 13.5.1 og 13.5.3, men det knyttes ingen direkte tiltak til dette.

Røde Kors har med aktiviteten Gatemegling god erfaring med hvordan elever kan ansvarliggjøres som deltagere i utforming av eget læringsmiljø. I Gatemegling får ungdom innsikt og verktøy for å håndtere både egne og andres konflikter på konstruktive måter:

Et eksempel fra Bergen er en ungdomsskole (10. klasse) der en større gruppe jenter var i konflikt med hverandre. Konflikten hadde eskalert gjennom to år til et negativt læringsmiljø, og skapte store utfordringer for jentene både på skolen og hjemme. Enkelte fikk også diagnosen utmattelsessyndrom. En av foreldrene til jentene som kjente til Røde Kors' aktiviteter, foreslo for skolen at jentene burde delta i Gatemegling og opplæring i konflikthåndtering. Gjennom et verksted på seks økter fikk jentene forståelse for 1) at de var i konflikt, og 2) troen på at de selv kunne gjøre noe for å løse denne konflikten. Røde Kors ble også spurt om de kunne organisere en dialogsirkel for jentene, slik at de selv kunne snakke ut om konflikten, hvordan de alle var berørt, og hva de selv kunne gjøre for at det skulle bli bedre. Det ble en sterk følelsesmessig seanse som resulterte i at jentene laget en avtale med hverandre med flere punkter som gikk på hvordan de skulle forhindre at det skulle utvikle seg videre, og om hvordan de skulle ha det med hverandre. Skolen inviterte så de Røde Kors-frivillige til et foreldremøte på skolen. Foreldrene kunne berette at dette hadde gjort en stor forskjell for sine døtre, som nå hadde løst konflikten seg imellom. Klassemiljøet hadde også blitt bedre, og jentene ønsket å fortsette på Gatemeglings-utdanningen for å bli aktive konfliktløser i eget miljø.

Kapittel 14. Håndtering av krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering i skolen.

- *Det utarbeides en veileder om håndtering av krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering som bygger på kunnskap om hva som virker, og den nye aktivitetsplikten*
 - Røde Kors ønsker å presisere at en slik veileder kan være nyttig. Som omtalt fra flere skoleforskere innen frafallsproblematikken (blant annet FAFO-rapport 2010:03) trenger lærere en rutine for hvordan man raskt og effektivt kan følge opp mobbing.

En pedagogisk veileder kan være en slik viktig ressurs. Det er imidlertid avgjørende at veilederen er hensiktsmessig oppbygd og brukervennlig. Som NOU'en viser så er det snakk om et stort og bredt felt. Et så stort dokument er ikke nødvendigvis den mest brukervennlige formen.

Kapittel 15. Økt rettssikkerhet ved tydeliggjøring av opplæringsloven i kapittel 9a.

Kors på halsen er Røde Kors sitt lavterskel samtaletilbud for barn og unge. Hver dag snakker frivillige i Kors på halsen med barn og ungdom som kontakter oss anonymt og forteller sine mobbehistorier. Mange vi snakker med forteller at de har sagt i fra om mobbingen på skolen, men at det er ingen som handler eller gjør nok for å stanse det. Sagt med stemmen til en jente som har skrevet inn til vårt diskusjonsforum:

«Hei, jeg er en jente som går i 7.klasse og som begynner i 8. nå snart. Jeg har blitt mobba i snart syv år. Jeg har blitt kalt kjempe fæle ting. De første fem årene ble jeg mobbet fysisk også, mobberne har tilogmed ødelagt tre mobiler så jeg har min fjerde nå. For ca. to måneder selvskada jeg. Det varte i ett par uker men jeg har slutta nå. Læreren min vet om dette men har gitt opp og foreldrene mine tror at jeg ikke blir mobba lenger. Jeg gråter ofte om kveldene og lur på om det er vært å leve...»

Denne historien er ikke unik. Jevnlig dukker den samme problemstillingen opp i samtaler med unge fra hele landet. Derfor støtter vi forslaget om en tydeliggjøring av opplæringsloven kapittel 9a, slik at skolen og skoleeier forstår hvilket ansvar de har når barn opplever mobbing på skolen. Vi er positive til at skolen skal ha aktivitetsplikt med lovfestede krav til hvordan skolen skal behandle krenkelser. Vår erfaring er at det med dagens situasjon er uklart for skolen hva de plikter å gjøre når elever blir utsatt for mobbing. En tydeliggjøring av kapittelet vil bedre barnas rettssikkerhet. Det vil også skape trygghet for skolen og skoleeier, fordi de vet hva som forventes av dem.

Kapittel 16. Styrket håndheving av brudd på kapittel 9a.

Mange av barna som frivillige i Kors på halsen er i kontakt med føler avmakt fordi de opplever å ikke bli hørt når de melder i fra om mobbing. Noen forteller at skolen gjør lite eller ingenting, mens andre forteller at de ikke får være med å mene noe om hvordan mobbesituasjonen skal takles. De fratas altså makt til å påvirke sitt psykososiale miljø. På bakgrunn av dette støtter Røde Kors forslaget om at Barneombudet skal bli første klageinstans for barn dersom skolen ikke setter inn egnede og tilstrekke tiltak i mobbesaker. Barneombudet er en instans mange barn kjenner til og føler seg trygge på. Vi vil understreke at det er en forutsetning at klageordningen blir et *lavterskeltilbud på barns premisser* for at det skal fungere hensiktsmessig. Med en slik *lavterskel klageordning* tror vi at mange barn og unge vil føle at de selv kan handle for å få det bedre. Røde Kors mener også at et slikt tiltak vil sikre lik klagebehandling i landet. Barneombudet vil også kunne bli en instans med spisskompetanse på feltet, til sammenlikning med Fylkesmannen som har et større ansvarsfelt. At klageordningen skal fungere forutsetter at ombudet blir tildelt nok midler for å utøve oppgaven godt nok. Vi støtter også forslaget om at ombudet skal få myndighet til å sanksjonere mot skoleeiere. Vi mener at å ilegge sanksjoner vil legge tilstrekkelig press på skoleeier til å handle, noe vi ser ikke er tilfelle i dag gjennom de historiene barna forteller oss.

Kapittel 18: Styrket samarbeid med andre – et bedre støttesystem.

- *Det må bevilges 400 millioner kroner i frie midler til kommunene for å styrke skolehelsetjenesten. Målet er at antall årsverk skal være i henhold til de veiledende nasjonale normene.*
 - Flott at det fremmes forslag om å styrke skolehelsetjenesten. Røde Kors ønsker å påpeke at midlene bør være øremerkede for å sikre at de i økt grad kommer barn og unge til gode.
 - Røde Kors Ungdoms kampanje [Press Pause](#) har som mål å få minst én helsesøster pr. 550 elever i ungdomsskolen (støtter seg til Helsedirektoratets minstenorm).
 - Røde Kors ser også gjerne en presisering av mer kunnskap om psykisk helse i skolehelsetjenesten, herunder psykologer inn i skolehelsetjenesten. Barn og unge må kunne be om hjelp uten å måtte kvalifisere for tiltak i barne- og ungdomspsykiatrien.
- *Alle kommuner bør utarbeide forebyggingstiltak og handlingsplaner mot krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering på alle arenaer der barn og unge er.*
 - Røde Kors støtter dette tiltaket. Her vil vi gjerne vise til Riksrevisjonens undersøkning av barnefattigdom (Dokument 3:11 (2013-2014)). Riksrevisjonens gjennomgang viser at kommuner som har omtalt barnefattigdom i planverket sitt, har flere tiltak enn andre kommuner. Dette tror vi har en overføringsverdi til planer mot mobbing, trakassering og diskriminering.
- *Frivillige organisasjoner må kunne dokumentere at de arbeider aktivt mot mobbing og ekskludering, for å kunne motta offentlig støtte og finansiering.*
 - For at slike incentivstrukturer skal ha effekt må det være tydelig og enkelt.
 - Røde Kors ønsker en presisering: Støtte og finansiering til hva? Gjelder dette støtte på generell basis (f.eks. fattigdomsmidler eller storbymidler), eller kun øremerkede midler til forebygging av mobbing o.l.?
 - Røde Kors anbefaler videre en omformulering av tiltaket til «Frivillige organisasjoner må kunne dokumentere at de jobber aktivt *for inkludering og vennskap*, for å kunne motta offentlig støtte og finansiering». Dette handler om begrepsbruk og det å vise hva vi vil ha. Her kan man gjerne bruke det inkluderingsbegrepet utvalget søker (som skal gjelde alle).

Som en generell kommentar til kapittel 18, og i lys av at frivillig sektor her anerkjennes som en forlengelse av et psykososialt skolemiljø, vil Røde Kors gjerne påpeke at organisasjonen savner et konkret tiltak hvor kommuner oppfordres til å samarbeide med frivilligheten – i tråd med intensjonsavtale mellom Helsedirektoratet ved avdeling Folkehelse og Frivillighet Norge.

Kapittel 19. Å styrke kompetansen.

- *Temaet psykisk helse og psykososiale risikofaktorer blir innarbeidet som et emne med læringsutbyttebeskrivelser i alle lærerutdanningene.*
 - Røde Kors støtter dette tiltaket. Kun ved å heve kompetansen til lærerne på dette feltet vil man kunne få et godt utgangspunkt for bedre psykososialt miljø i den enkelte klasse.
 - Røde Kors savner et eget tiltak som sier noe om et livsmestringsfag eller psykisk helsefag i skolen, for eksempel på ungdomstrinnet. Dette fremmes stadig av barn og unge selv – senest av «Skoleproffene» på høringskonferansen til Djupedalsutvalget i Oslo, april 2015. Her kan vi også se for oss innlemming av psykisk helse i eksisterende helsefag (gym, mat og helse, RLE).

Røde Kors støtter ellers alle tiltak som sier noe om etter- og videreutdanning for lærere knyttet til et bedre psykososialt klassemiljø.

Kapittel 20. Forskning.

Røde Kors støtter økt forskning på feltet. Her ser vi gjerne en presisering av forskning på digital mobbing og mer øremerking av midler til dette.

Kapittel 21. Inkluderende skole – en ny statlig satsing

Røde Kors støtter på generelt grunnlag en ny statlig satsing på Inkluderende skole.

Røde Kors takker for muligheten til å bli hørt og ønsker departementet lykke til med den videre behandlingen.

For spørsmål ta kontakt med seniorrådgiver Una Cecilie Aagesen i Norges Røde Kors ved nasjonal avdeling for omsorgsfag (epost una.aagesen@redcross.no og telefon 22054225).